

Hälsofrämjande lärmiljöer

Nr 4, 2023

Rapport från
stadsrevisionen

Dnr: RVK 2023/86

Den kommunala revisionen är fullmäktiges kontrollinstrument för att granska den verksamhet som bedrivits i nämnder och bolag. Stadsrevisionen i Stockholm stad granskar nämnders och styrelsers ansvarstagande för att genomföra verksamheten enligt fullmäktiges uppdrag. Stadsrevisionen omfattar både de förtroendevalda revisorerna och revisionskontoret.

Publikationerna finns på stadsrevisionens hemsida, start.stockholm/revision. De kan också beställas från revisionskontoret, revision.rvk@stockholm.se.

Till

Utbildningsnämnden

Hälsofrämjande lärmiljöer

Revisorsgrupp 1 har den 26 oktober 2023 behandlat bifogad revisionsrapport (4).

Granskningen visar att utbildningsnämnden säkerställer att det finns en systematik i skolornas arbete för att uppnå hälsofrämjande lärmiljöer. Att verka för hälsofrämjande lärmiljöer är ett långsiktigt arbete. Kärnan i arbetet handlar till stor del om relationerna mellan och inom skolans olika personalgrupper och elever. Arbetet tar tid och det är svårt att härleda vilka specifika åtgärder, arbetssätt och metoder som ger önskad effekt. Utbildningsnämndens styrning, uppdrag och ambitioner gentemot skolorna är av central betydelse i arbetet för att uppnå hälsofrämjande lärmiljöer.

Vi hänvisar i övrigt till rapporten och överlämnar den till utbildningsnämnden. Yttrande ska ha inkommit till revisorsgrupp 1 senast den 31 januari 2024.

På revisorernas vägnar.

Bosse Ringholm
Ordförande

Therese Kandeman
Sekreterare

Innehåll

1.	Samlad bedömning och rekommendationer	1
2.	Granskningens utformning	2
2.1	Bakgrund.....	2
2.2	Syfte, revisionsfrågor och avgränsning.....	2
2.3	Revisionskriterier	3
2.4	Metod	4
3.	Utbildningsnämndens ansvar, styrning och uppföljning	5
3.1	Nämndens ansvar och styrning från kommunfullmäktige	5
3.2	Gemensam plattform och elevhälsoplaner	6
3.3	Utvecklingsarbete och stöd	6
3.4	Uppföljning	7
3.5	Revisionskontorets slutsatser	8
4.	Skolornas ansvar och arbete	10
4.1	Skolornas organisering av elevhälsoarbetet.....	10
4.2	Skolornas utformning av det hälsofrämjande och förebyggande arbetet	11
4.3	Skolornas praktiska arbete	12
4.4	Revisionskontorets slutsatser	13

1. Samlad bedömning och rekommendationer

Revisionskontoret har granskat hur utbildningsnämnden säkerställer att det finns en systematik i skolornas arbete för att uppnå hälsofrämjande lärmiljöer. Den samlade bedömningen är att det finns ett strukturerat arbete i syfte att säkerställa hälsofrämjande lärmiljöer för elever vid stadens skolor. Det arbete som granskats sker systematiskt i den bemärkelsen att det är utformat utifrån den lagstiftning och de styrdokument som finns inom området. Arbetet följs upp regelbundet och utveckling sker löpande. Det är rektorerna som ansvarar för hur enskilda skolor organiseras och använder tilldelade resurser. Det, tillsammans med att förutsättningar och behov skiljer sig åt mellan skolorna, gör att det arbete som utförs varierar i såväl omfattning som inriktning.

Skolornas arbete återrapporteras på aggregerad nivå i utbildningsnämndens tertiärrapportering och verksamhetsberättelse. I återrapporteringen beskrivs skolornas arbete med elevhälsa och systematiskt kvalitetsarbete. Fokus är främst på genomförande av budgetuppdragen.

De skolor som besökts inom ramen för granskningen har en organisation och en struktur för att arbeta systematiskt för att uppmärksamma och förebygga psykisk ohälsa hos elevgrupper. I intervjuer har det framkommit att arbetet är förenat med vissa svårigheter. Att verka för hälsofrämjande lärmiljöer är ett långsiktigt arbete för att utveckla organisationens kultur. Kärnan i arbetet handlar till stor del om relationen mellan och inom skolans olika personalgrupper och elever, vilket tar tid. Det är också svårt att härleda vilka specifika åtgärder, arbetssätt och metoder som ger önskad effekt. Flera åtgärder initieras av mentorer, vilket är naturligt då dessa möter eleverna dagligen. Mentorerna uttrycker svårigheter i att veta vad som är tillräckliga åtgärder för att skapa tillitsfulla relationer som kan leda till att främja hälsa och förebygga ohälsa hos eleverna. Det finns naturligt en resurskonflikt med andra åtaganden som skolan har att nå upp till. Varje skola måste därför göra avvägningar utifrån sin skolas behov och resurser. Skolledarens styrning och prioritering av arbetet ger skolans personal förutsättningar för arbetet samt sätter ambitionsnivån.

Utbildningsnämnden rekommenderas att:

- Tydliggöra ambitionsnivån för skolornas hälsofrämjande arbete i syfte att ge förutsättning för likvärdiga lärmiljöer i stadens skolor.

2. Granskningens utformning

I följande avsnitt presenteras bland annat bakgrunden till granskningen, syfte och revisionsfrågor samt revisionskriterier.

2.1 Bakgrund

Den psykiska ohälsan bland barn och unga ökar såväl nationellt som i Stockholm. Psykiska besvär kan vara allt från stress, oro, nedstämdhet och sömnsvårigheter till djup depression och ångest. Av Stockholms stads budget för 2023 framgår att förebyggande arbete mot psykisk ohälsa är ett prioriterat område, bland annat genom en förstärkning av grundskolans elevhälsa.

Forskning visar att det finns ett starkt dubbelriktat samband mellan studieresultat och hälsa. Goda resultat leder till bättre hälsa samtidigt som god hälsa ger bättre förutsättningar för att nå kunskapsmålen. Skolan har därför en viktig roll i det förebyggande arbetet mot psykisk ohälsa och för att skapa en hälsofrämjande lärmiljö.

Hälsofrämjande arbete handlar om att stärka och bibehålla elevers fysiska, psykiska och sociala välbefinnande och är en del av skolans verksamhet. Det hälsofrämjande och förebyggande arbetet behöver därför vara en del av skolans systematiska kvalitetsarbete. Med systematiskt menas att arbetet är strukturerat och långsiktigt. Systematiskt kvalitetsarbete ställer även krav på att arbetet dokumenteras.

Syftet med systematiskt kvalitetsarbete är att synliggöra kvalitet och likvärdighet genom att identifiera, planera, genomföra, följa upp och analysera i relation till identifierade behov samt dokumentera i syfte att skapa kunskap om vad som är framgångsrikt. Skollagen ger betydande friheter för skolorna att själva utforma kvalitetsarbetet utefter skolans egna förutsättningar, erfarenheter och behov. Även om det är rektorn som har det övergripande ansvaret för det systematiska kvalitetsarbetet och elevhälsan behöver representanter från hela personalen delta för att göra arbetet effektivt och långsiktigt (Skolinspektionen, 2015).

2.2 Syfte, revisionsfrågor och avgränsning

Syftet är att granska hur utbildningsnämnden säkerställer att det finns en systematik i skolornas arbete för att uppnå en hälsofrämjande lärmiljö.

Granskningen besvaras med följande revisionsfrågor:

- Arbetar skolan systematiskt för att uppmärksamma psykisk ohälsa hos elevgrupper?
- Arbetar skolan systematiskt för att förebygga psykisk ohälsa hos elevgrupper?
- Arbetar skolan för att utveckla och bibehålla en hälsofrämjande lärmiljö?

Granskningen omfattar skolornas arbete avseende elevgruppers psykiska hälsa. Granskningen avgränsas till det hälsofrämjande och förebyggande arbetet. Med förebyggande arbete förstås att uppmärksamma psykisk ohälsa samt vidta åtgärder som främjar en hälsofrämjande lärmiljö för elevgrupper. Vilka åtgärder som vidtas med anledning av enskilda individers psykiska hälsa omfattas inte av granskningen.

Granskningen omfattar elevgrupper i årskurs 4-6.

2.3 Revisionskriterier

Revisionskriterier är de bedömningsgrunder som revisionen utgår ifrån vid analys och bedömning. Följande revisionskriterier har tillämpats i granskningen:

- Skollag (2010:800)
- Stockholms stads budget 2023

Skollagen och tillhörande förordningar sätter ramarna för elevhälsans verksamhet. Skolverket, Skolinspektionen och statliga utredningar har därutöver pekat ut några faktorer som särskilt betydelsefulla för en förebyggande och hälsofrämjande elevhälsa.¹

- En tydlig strategisk styrning och ett tydligt uppdrag från rektor. Detta inkluderar bland annat tydliga mål och uppföljningssystem samt att analysera lärmiljöerna.
- Organisation och arbetssätt som gynnar samverkan mellan lärare och elevhälsan. Elevhälsans medverkan i det mer generella arbetet är viktig.
- Utrymme att arbeta på grupp- och skolnivå. Utan gemensamma underlag finns en risk att behov inte synliggörs och

¹ Se till exempel *Bättre möjligheter för elever att nå kunskapskraven* (SOU 2021:11), *Gymnasieskolors arbete för att främja elevers hälsa*, Skolinspektionen 2021 samt *Elevhälsa – elevers behov och skolans insatser*, Skolinspektionen 2015.

att enskilda perspektiv och antaganden blir styrande när aktiviteter ska planeras och genomföras.

2.4 Metod

Granskningen har genomförts genom intervjuer och dokumentstudier. Intervjuer har skett med tjänstepersoner vid den centrala förvaltningen och representanter från olika personalgrupper från tre valda skolor (i staden finns 143 skolor). De dokument som används som underlag i granskningen är bland annat elevhälsoplaner, planer för kränkande behandling och diskriminering samt olika relevanta styrdokument för systematiskt kvalitetsarbete.

De skolor som valts ut att ingå i granskningen är samtliga F-9 skolor med likvärdiga resultat avseende den skolenkät som genomfördes 2022 för elever i årskurs 5 inom området trygghet och hälsa.

Granskningen har genomförts av Lena Olsson och Jonas Zackrisson på revisionskontoret. Rapporten har faktakontrollerats av utbildningsförvaltningen.

3. Utbildningsnämndens ansvar, styrning och uppföljning

Skolinspektionen har lyft fram exempel på framgångsfaktorer när det gäller skolors hälsofrämjande och förebyggande arbete. Bland annat framhålls betydelsen av tydliga mål, uppföljningssystem och förutsättningar för att analysera lärmiljöer. I följande avsnitt beskrivs den centrala förvaltningens aktiviteter för att vägleda skolorna i att arbeta systematiskt med hälsofrämjande och förebyggande insatser. Inledningsvis beskrivs nämndens ansvar och styrning från kommunfullmäktige.

3.1 Nämndens ansvar och styrning från kommunfullmäktige

Utbildningsnämndens ansvar omfattar att säkerställa att alla stadens skolor har ett välfungerande elevhälsoarbete och att det finns elevhälsoteam med funktioner såsom skolkuratorer, skolpsykologer, skolsköterskor och specialpedagoger. Utbildningsnämnden har i sin verksamhetsplan även fastställt att samtliga skolor ska ha en elevhälsoplan.

Utbildningsnämnden tar del av återrapportering av det hälsofrämjande och förebyggande arbetet främst via tertialrapporter och verksamhetsberättelse. Därtill uppger representanter för den centrala förvaltningen att nämnden återkommande efterfrågar information i olika frågor som rör hälsofrämjande lärmiljöer.

I Stockholms stads budget för 2023 har utbildningsnämnden uppdrag kopplade både till elevhälsa och till systematiskt kvalitetsarbete. Bland annat ska utbildningsnämnden fokusera på att förbättra elevers psykiska välmående genom att stärka elevhälsans verksamhet. Nämnden ska även i samarbete med förskolenämnden och stadsdelsnämnderna utreda hur staden kan förbättra elevhälsans organisation inom förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. Vidare ska möjligheten att införa nyckeltal för elevhälsan utredas. Den centrala förvaltningen ska också ta fram en utbildning för skolledare och annan personal om systematiskt elevhälsoarbete. Arbete med uppdragen pågår och följs regelbundet under året, bland annat genom resultatdialoger. En sammanställning av arbetet hittills har lämnats till nämnden i september 2023.

I övrigt ska alla skolor ha en plan mot kränkande behandling och en ANDTS-strategi (Alkohol, Narkotika, Dopning, Tobak och nikotinprodukter samt Spel om pengar).

3.2 Gemensam plattform och elevhälsoplaner

Förvaltningsdirektören har beslutat om ett program för elevhälsans arbete (beslutad 2021-08-27). Programmet utgår från gällande lagar och föreskrifter. Syftet är att skapa en gemensam plattform för elevhälsans arbete i stadens skolor som ska fungera som ett stöd för skolledare och elevhälsans professioner i arbetet med att utforma en tydlig struktur för elevhälsans arbete på respektive skola. Programmet ska användas i det systematiska kvalitetsarbetet och bidra till att säkra alla elevers rätt till en likvärdig utbildning i en skolmiljö som främjar lärande, utveckling och hälsa.

Av utbildningsnämndens verksamhetsplan för 2023 framgår att samtliga skolor ska ta fram elevhälsoplaner. Mallen för planerna har utvecklats under 2023 och utbildning för skolledare har planerats in under året. Av elevhälsoplanen ska bland annat framgå hur rektor organiserar elevhälsoteamet, uppföljning och utvärdering utifrån föregående års plan, kartläggning av behov inom elevhälsa samt analys och åtgärder. Strukturen syftar till att underlätta för skolorna att arbeta systematiskt med elevhälsa inklusive hälsofrämjande och förebyggande arbete. Den centrala förvaltningen kommer att följa upp elevhälsoplanerna under 2024.

3.3 Utvecklingsarbete och stöd

Den centrala förvaltningen bedriver ett arbete för att stärka skolenärvaro, delvis i samverkan med stadsdelsförvaltningarnas socialtjänst och skolsociala team. Skolsociala team bygger på fungerande samverkan mellan skola och socialtjänst samt, i förekommande fall, externa aktörer som exempelvis Region Stockholm. Målsättningen med skolsociala team är att de elever som har en upprepad eller längre frånvaro ska öka sin närvaro i grundskolans undervisning. Det finns skolsociala team i alla stadsdelar. Vid problematisk skolfrånvaro kartläggs orsakerna till frånvaro och åtgärder vidtas därefter.

Även det våldspreventiva arbetet i form av programmen Agera tillsammans/MVP Mellanstadiet och Mentorerna i våldsprevention (MVP) är exempel på arbetssätt och metoder där den centrala förvaltningen ger stöd till skolor i syfte att stärka det trygghets- och trygghetsarbetet i skolorna. MVP-programmen har implementerats i stadens skolor sedan 2016. Varje läsår börjar ett antal nya skolor implementera MVP som en del i deras trygghetsarbete. Under 2023 arbetar totalt 42 av stadens skolor med MVP. Representanter för den centrala förvaltningen uppger att skolor med behov av att arbeta med dessa metoder fångas upp i resultatdialoger (se avsnitt 3.4).

Som ett stöd till skolorna att kunna arbeta förebyggande med elevers psykiska hälsa på ett åldersanpassat sätt tillhandahålls Känsloboken, för lågstadiet samt Allt som händer inuti, för mellanstadiet med tillhörande lärarhandledning. Förvaltningen erbjuder även nätverk för professioner, webbutbildningar och annat stödmaterial.

Under 2023 finns ett riktat statsbidrag för att främja psykisk hälsa. Ett femtiotal grund- och gymnasieskolor har tilldelats ekonomiska medel för kompetensutveckling och förstärkning av elevhälsans arbete.

Fysisk aktivitet är viktig för elevernas hälsa och bidrar till goda förutsättningar för lärande, minskad stress, ökad studiero och trygghet. Revisionskontoret granskar nämndens arbete kring detta i en separat granskning under 2023.

3.4 Uppföljning

Elevhälsoarbete och systematiskt kvalitetsarbete följs upp i den centrala förvaltningens ordinarie process för verksamhetsuppföljning, genom att ta del av skolornas tertiärrapportering och verksamhetsberättelse samt i resultatdialoger mellan grundskolechef, grundskolesamordnare och skolledning.

Utöver den formaliserade uppföljningen uppges att löpande dialog sker med rektorer utifrån behov. I staden finns åtta grundskoleområden och till varje område finns en grundskolechef och en grundskolesamordnare. Några av grundskolecheferna och samordnarna arbetar mot två stadsdelsförvaltningar.

Förutom elevhälsoplaner, verksamhetsberättelser och tertiärrapporter stämmer grundskolesamordnare även av att bland annat plan mot kränkande behandling och ANDTS-strategi finns. Därutöver tar den centrala förvaltningen del av trygghetsmätningar, skolfrånvaro, kunskapsmätningar och grundskoleenkäter. Skoljuridiska gruppen inom grundskoleavdelningen följer särskilt upp skolornas planer mot kränkande behandling. En generell bild för samtliga skolor sammanställs och respektive skola får enskild återkoppling. Frågor som ställs är bland annat om skolan har gjort en kartläggning och analys av tryggheten på skolan, vilka förebyggande åtgärder som vidtagits utifrån analysen och om skolan har främjande åtgärder. Revisionskontorets verifiering visar att kvaliteten på planerna varierar mellan skolorna.

Även kvaliteten på elevhälsoplanerna, med tillhörande analyser, varierar enligt uppgift mellan skolorna. Detta har också uppmärk-

sammats i stadsrevisionens granskning Elevhälsan i stadens grundskolor, som genomfördes 2021. I intervjuer framkommer dock att välskrivna planer inte nödvändigtvis betyder att det arbete som utförs på skolorna håller en hög nivå och vice versa. Av denna anledning uppges att resultatdialogerna och den löpande kontakten mellan den centrala förvaltningen och skolan är viktig för att följa skolornas faktiska arbete.

Under våren har den centrala förvaltningen genomfört trygghetsdialoger med ett urval av skolor. Dialogerna har syftat till att fånga just den faktiska nivån av elevhälsoarbetet på skolorna genom att prata med berörd personal, såsom skolledning men även elevhälso-personal och lärare.

Representanter för den centrala förvaltningen uppger i intervjuer att det är ett ständigt pågående arbete att utveckla metoder för att utvärdera om aktiviteter, arbetsätt och metoder har önskad effekt. Detta eftersom det uppges vara svårt att formulera frågor för utvärdering av hälsofrämjande och förebyggande arbete generellt. Det är också svårt att härleda ett resultat till en specifik aktivitet. Särskilt svårt är att härleda samband där den önskade effekten är att något inte ska inträffa. Den centrala förvaltningen följer dock särskilt kränkningar och elevers frånvaro och uppger att den senare är ett relativt bra mått på skolornas hälsofrämjande arbete. Vidare följer den centrala förvaltningen även arbetet utifrån indikatorer om bland annat studiero, trygghet och elevinflytande. Utifrån resultaten arbetar förvaltningen med att stödja skolorna i deras arbete.

3.5 Revisionskontorets slutsatser

Enligt skollagen ska skolor arbeta hälsofrämjande och förebyggande. Det är upp till varje rektor att utforma på vilket sätt och hur omfattande arbetet ska vara utifrån skolornas lokala förutsättningar. En av framgångsfaktorerna för det hälsofrämjande och förebyggande arbetet är enligt Skolinspektionen en tydlig strategisk styrning och ett tydligt uppdrag från rektor, vilket inkluderar tydliga mål, uppföljningssystem samt att analysera lärmiljöerna. Den centrala förvaltningen har flera åtgärder som syftar till att stödja skolorna i deras uppföljning och analys av elevhälsoarbete och systematiskt kvalitetsarbete. Revisionskontoret konstaterar att den centrala förvaltningen arbetar systematiskt för att vägleda skolorna i det hälsofrämjande arbetet genom att ta del av olika underlag från skolorna. Ett arbete pågår för att utveckla och likrikta de underlag som skolorna ska leverera. Därtill sker löpande dialog mellan central förvaltning och skolor där eventuella behov fångas upp. Utifrån dessa underlag och kunskapsinhämtning initieras stöd och riktade åtgärder.

Revisionskontorets slutsats är att den centrala förvaltningen arbetar för att skapa förutsättningar för skolor att arbeta systematiskt för att förebygga och uppmärksamma psykisk ohälsa och utveckla och bibehålla en hälsofrämjande lärmiljö. Att härleda effekter av specifika förebyggande åtgärder är dock svårt.

4. Skolornas ansvar och arbete

Skolinspektionen har lyft fram exempel på framgångsfaktorer när det gäller skolors hälsofrämjande och förebyggande arbete. Bland annat framhålls en organisation och ett arbetssätt som gynnar samverkan mellan lärare och elevhälsan, utrymme att arbeta på grupp- och skolnivå samt en tydlig strategisk styrning och ett tydligt uppdrag från rektor.

I följande avsnitt beskrivs hur tre skolor i Stockholms stad organiserat sitt hälsofrämjande och förebyggande elevhälsoarbete.

4.1 Skolornas organisering av elevhälsoarbetet

Rektor ansvarar enligt skollagen för att leda och organisera skolans arbete och så också det hälsofrämjande och förebyggande elevhälsoarbetet. De skolor som revisionskontoret har besökt har en liknande organisationsuppbyggnad. Det finns vissa variationer i bland annat elevhälsoteamens uppbyggnad och tillgång till stödresurser.

Lärarna delas in i arbetslag med en utsedd arbetslagschef. Mentorerna ansvarar för varsin klass och har i sitt mentorsuppdrag ett särskilt utpekat ansvar för eleverna i sin klass. Mentorsuppdraget ser olika ut mellan skolorna och skiljer sig även till viss del åt mellan arbetslagen. Detta eftersom att behoven hos eleverna i klassen till stor del styr innehållet i mentorsuppdraget. Utöver mentorerna finns bland annat även resurspedagoger, socialpedagoger och elevassistenter. Skolorna har även rastpedagoger som ansvarar för att anordna strukturerade aktiviteter för eleverna under rasterna. Alla lärare och mentorerna är dessutom schemalagda med att vistas ute på skolgårdarna under raster. Strukturerade aktiviteter på rasterna uppges vara en framgångsrik aktivitet som bidrar till en hälsofrämjande miljö.

Skolorna har trygghetsteam kopplade till respektive stadie, som består av representanter från lärare och mentorerna, elevhälsoteamen, fritidshem, rastpedagoger med flera. Trygghetsteamen diskuterar trygghetsfrågor och analyserar olika aspekter av skolmiljön. Utöver trygghetsteamen finns inrättade likabehandlingsgrupper som arbetar övergripande för hela skolan och ansvarar för systematiken i det trygghetsskapande arbetet. I likabehandlingsgrupperna ingår representanter från varje trygghetsteam och rektor.

Elevhälsoteamen består oftast av rektor, skolledning (biträdande rektorer) skolkurator, skolsköterska, skolpsykolog, specialpedagog,

speciallärare och ibland även studie- och yrkesvägledare. Ofta delar skolor på skolläkare, skolpsykolog samt studie- och yrkesvägledare. De olika professionernas uppdrag och ansvar i elevhälsoteamen kan se olika ut beroende på hur rektorn väljer att utforma det. I en av skolorna har skolpsykologen till exempel endast ett handledande uppdrag gentemot skolpersonalen. Vidare har två av skolorna elevhälsoteam knutna till varje stadie, medan den tredje har ett elevhälsoteam som arbetar övergripande med samtliga stadier.

4.2 Skolornas utformning av det hälsofrämjande och förebyggande arbetet

Skolornas elevhälsoarbete utformas utifrån plan mot kränkande behandling och diskriminering samt elevhälsoplan. Utifrån dessa och resultat från exempelvis grundskoleenkäten ska skolorna regelbundet analysera de behov och förutsättningar som finns och ta fram aktiva åtgärder som ska vidtas under året. Åtgärderna ska sedan följas upp inför nästkommande analys och kartläggning.

Skolornas utformning av elevhälsoarbetet sker på olika nivåer. Skolledningen diskuterar övergripande inriktning och utformning utifrån vad som framkommer i trygghetsteam och likabehandlingsgrupper, medarbetarsamtal och resultatdialoger med den centrala förvaltningen. Skolorna gör på olika sätt, men alla har ett antal forum för möten och diskussion mellan personalgrupperna.

Arbetslagen möts regelbundet och diskuterar åtgärder som behöver vidtas för att stärka elevhälsoarbetet och har även gemensamma möten med elevhälsoteamen för att diskutera såväl övergripande som individfokuserade åtgärder. Mentorerna bestämmer därutöver själva hur de väljer att utforma och lägga upp arbetet i klassrummen. Exempel på aktiviteter är skofria zoner, mobilfri skola och fasta platser i matsalen. Vissa skolor anordnar även särskilda temaveckor, till exempel hälsovecka. Merparten av aktiviteterna initieras av lärarna själva, utifrån de behov de ser i det dagliga mötet med eleverna.

Elevhälsoteamen träffas regelbundet och diskuterar åtgärder tillsammans med rektor och arbetslagen. Därutöver försöker de i största möjliga mån vistas ute i klassrummen för att informera om elevhälsoteamets arbete och vilket stöd som de kan erbjuda, föreläsa om elevhälsa, samt stötta lärare och mentorer i det dagliga arbetet. Tillgänglig tid uppges dock vara en begränsning för att arbeta hälsofrämjande och förebyggande på det sätt som de önskar.

Skolsköterskan leder arbetet med hälsoenkäter och hälsosamtal med alla elever i årskurs fyra och åtta. Eleverna får fylla i en hälsoenkät

som sedan följs upp i ett individuellt hälsosamtal. Flera av frågorna i enkäten rör hälsa och mående.

Inspel till de olika gruppernas analyser och dialoger består bland annat av elevenkäter, hälsosamtal och det dagliga mötet mellan elever och personalen. Skolorna följer löpande statistik över elevernas närvaro i skolan.

4.3 Skolornas praktiska arbete

Representanter för såväl skolor som central förvaltning beskriver att kärnan i elevhälsoarbetet ligger i det relationsskapande arbetet och framhåller vikten av att skapa tid för detta. Tidsbrist uppges vara en försvårande faktor för att arbeta hälsöfrämjande och förebyggande på ett önskvärt sätt. Det finns flera orsaker till tidsbristen och intervjuade lärare menar att de förväntas utföra flera arbetsuppgifter inom ramen för sin arbetstid vilket ger konflikter. Uppfattningen går i linje med nationell rapportering².

Mentorerna har en särskilt viktig roll i att fånga upp indikationer på ohälsa bland eleverna i klassrummen. Mentorstiden är den tid en mentor har med sin klass som inte är undervisning och ska bland annat innehålla samtal med elever och värdegrundsfrågor. Till detta ges i regel mellan 30 minuter och en timme per vecka. Mentorer uppger att spontana kontakter med vårdnadshavare har ökat under de senaste åren. För detta finns ingen inplanerad tid. I övrigt är det svårt att planera för mentorstiden då innehållet bestäms av elevernas, ofta individuella, behov. Eftersom att det är svårt att härleda långsiktiga effekter av åtgärder, arbetssätt och metoder uppger mentorer även att det är svårt att veta vad som är tillräckligt bra.

Granskningen visar att det finns en vilja hos lärare och elevhälso-personal att samverka mer, särskilt genom elevhälsans medverkan i det generella arbetet i klassrummen. Som beskrivs i föregående avsnitt finns ofta en struktur för möten mellan elevhälso-personal och lärare. Samtliga intervjuade menar dock att det inte finns

² Se till exempel Skolinspektionen 2015, Statens skolverks rapport *Lärarnas yrkesvardag: En nationell kartläggning av grundskollärares tidsanvändning*, Arbetsmiljöverkets projektrapport för Arbetsmiljöverkets nationella tillsyn av skolan 2013–2016. Regeringen har beslutat att genomföra en översyn av förskollärares och lärares administrativa uppgifter och lämna förslag för att minska den administrativa bördan. Dir. 2023:72 En minskad administrativ börda för förskollärare och lärare.

utrymme för elevhälsans personal att faktiskt delta i det generella arbetet. Orsakerna uppges bland annat vara att individärenden tar mycket tid i anspråk och att undervisningstiden inte heller skapar utrymme för att besöka årskurserna. Flera benämner det som en ”aktivitetsträngsel” i klassrummen. Någon uttrycker att man tar sig den tiden ändå på bekostnad av till exempel undervisningstid och att det underlättas av att rektor har gett personalen ett tydligt uppdrag att arbeta hälsofrämjande och förebyggande på gruppnivå.

4.4 Revisionskontorets slutsatser

Några av framgångsfaktorerna för det hälsofrämjande och förebyggande arbetet är enligt Skolinspektionen elevhälsans medverkan i det generella arbetet och utrymme för personal att arbeta på grupp- och skolnivå. Därutöver menar Skolinspektionen att en tydlig strategisk styrning och ett tydligt uppdrag från rektor är av betydelse.

Granskningen visar att frågor som rör elevernas lärmiljö och hälsofrämjande aktiviteter finns på skolledningens agenda, med viss variation avseende omfattning. Det finns resurser på skolorna som arbetar utifrån lagstiftning och de centrala styrdokument som finns. Skolorna har en organisation och struktur för hur de ska arbeta. Förebyggande aktiviteter är till stor del initierade av lärare och mentorer och det hälsofrämjande arbetet handlar om att skapa relationer samt lugna och trygga miljöer för eleverna.

I granskningen framkommer också att det finns svårigheter för personal kopplat till att arbeta hälsofrämjande och förebyggande. Att ha tid för arbetet uppges vara nödvändigt, samtidigt som majoriteten av de intervjuade uppger att tiden är en utmaning. Detta gäller både för mentorsuppdraget och för elevhälsopersonalens möjligheter att delta i det generella arbetet i klassrummen. Det råder en osäkerhet hos lärare vad som är tillräckliga åtgärder för att till exempel skapa tillitsfulla relationer som kan leda till att främja hälsa och förebygga ohälsa hos eleverna. Tillsammans med svårigheterna att härleda effekter av åtgärder, arbetssätt och metoder finns en risk att arbetet osynliggörs och inte prioriteras. Att rektor styr och ger ett tydligt uppdrag att arbeta hälsofrämjande och förebyggande är därför av betydelse.